

IN MEMORIAM

NILS G. HÖRNER

En smärtsam förlust drabbade Upplands fornminnesförening 22 nov. 1950, då föreningens styrelsemedlem laboratorn fil. dr Nils G. Hörner avled. Tomrummet blir mycket kännbart, då Nils Hörner representerade den tradition i styrelsen, som, starkt hävdad av Rutger Sernander, avsåg att knyta band mellan den naturvetenskapliga och den historiska forskningen. På en »förbindelselänk» mellan nämnda discipliner ställes det kravet att han skall hysa levande intresse icke blott för vad naturen danat utan också för vad människan omdanat. Nils Hörner fyllde detta krav i rikaste mån.

Nils Hörner var född 1896 i Tunadal i Västernorrlands län men kom redan som liten pojke till Uppsala, som skulle bli hans högt älskade hemstad. Han avlade här sina examina vid läroverk och universitet och disputerade för doktorsgraden 1927. År 1932 blev han docent i geologi och blev 1947 den förste innehavaren av den nya laboraturen i kvartärgeologi vid universitetet.

Åren 1929—33 gick Hörners namn över världen, då han som geolog deltog i Sven Hedins expedition till Centralasien med huvuduppgift att utforska de kvartära bildningarna i Nunschan och de stora innerasiatiska bäckena, där nu en ocean av sand till stor del täcker kvartärtidens uttorkade sjösystem och forntida kulturrester. Flera av Hörner ledda expeditioner, bl. a. framträngandet i den fullkomligt sterila öknen Gashun-Gobi till Lop-nors sjöbäcken, betraktas som enastående bragder.

Men det var framförallt Uppsalatrakten Nils Hörner kom att ägna en aldrig svikande studiehängivenhet. Dess kvartärbildningar och nivåförändringar omprövade han i många års

Nils G. Hörner.

ytterst noggranna studier, härvid upprätthållande de stolta traditionerna från A. G. Högboms tid. Hörners förfinade undersökningsmetoder firade triumfer. Upplands fornminnesförening skattar sig lycklig över att i sin tidskrift 46: 3 (1944) ha fått offentliggöra Hörners även ur historisk synvinkel så märkliga studie »Fyrisåmynningen och landhöjningen».

Denna studie har avgörande betydelse för vår förståelse av de topografiska förhållandena i Uppsalatrakten under romersk järnålder, folkvandringstid och vikingatid. Betingelserna för sjöfart upp mot Uppsala under de nämnda forntidsskedena underkastas nämligen här en modern omprövning. Den vanliga uppfattningen hos gemene man torde vara att skepp ännu

under 1000-talet kunde ta sig förbi Aros — vid det nuvarande kvarnfallet i Uppsala stad — ända upp till Gamla Uppsala. Hörner slår en hälsosam bräsch i denna myt. Han påvisar att redan så tidigt som på 500-talet e. Kr., följaktligen vid Gamla Uppsalas storhetstid, då högarna lades, nivåförhållandena lade hinder i vägen för skeppsfart längre än till Aros. Hörner understryker att det måste ha varit andra betingelser än åmynningsläge som föranlett Gamla Uppsalas blomstring.

Lika betydelsefullt är Hörners resultat att strömning uppstått vid Flottsundspassagen redan så tidigt som vid åren omkring år 1000 e. Kr. Detta överraskande förhållande ställer honom inför en fråga: om marknad, blot och ting vid Gamla Uppsala av kulturgeografiska skäl förflyttades till en lämpligare plats, varför skedde då detta till Aros och inte till Flottsund? Genom Flottsundsströmningen hade ju Aros redan nu ett för skeppsfart klenst läge. Svaret måste enligt Hörner bli, att Aros-platsens ålderdomliga hävd till och med vägde ner Flottsunds förmånligare kulturgeografiska läge. En antydan ges här om Uppsalas centrala stadsmarks ålder i förhållande både till den norra platsen vid Gamla Uppsala och den södra vid Flottsund.

De Hörnerska nivåundersökningarna av Uppsalainloppet framstå som ett lysande exempel på hur en kvartärgeologisk undersökning med rigoröst noggranna metoder kan kasta ljus också över den lokala historiska utvecklingen. Det är smärtsamt att den som hann utarbeta ett så tillförlitligt system icke förunnades tillfälle att också få pröva sin metod på andra likvärdiga historiska lokaler.

Nils Sundquist.